

Cuprins

<i>Cronologie</i> (Ștefan Iloaie)	5
---	---

Cartea deschisă a Împărăției. O însoțire liturgică pentru preoți și mireni

<i>Celebrarea credinței sau „Dumnezeieștile noime ale Sfintei Liturghii”</i> (Jan Nicolae).....	17
Introducere	43
Rugăciunea, rostire a Împărăției	45
Împărăția în cele trei ipostaze	47
Nava Împărăției ca semn, simbol și sfințenie	53
Slujirea imperială a preoților și mirenilor	59
Împărăția din firidă.....	65
Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur	74
Ectenia mare	84
Antifoanele și ecteniile mici.....	98
Intrarea mică	106
Cântarea „Sfinte Dumnezeule”	115
Evangelhia Împărăției	121
Ectenia cererii stăruitoare	126
Ectenia pentru cei adormiți	133
Intrarea mare	149
Ectenia de cerere	163
Simbolul Credinței (Crezul)	169
Aducerea Sfintei Jertfe	174

Anamneza	179
Epicleza	189
Rugăciunea Domnească	197
Împărtășirea	214
Încheierea	224
Lexicon liturgic	227

De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii. Scrisori pastorale

<i>Mitropolitul Bartolomeu – un predicator harismatic (Vasile Gordon)</i>	233
---	-----

Nașterea Domnului – centrul universului și răscrucea istoriei

Crăciunul veșnicului astăzi	245
Pedagogia așteptării optimiste	249
Pogorârea lui Dumnezeu printre oameni	254
Drumul dintre Eden și Betleem	261
Nașterea Domnului într-o cuprindere mai largă	267
Nașterea Domnului în două ipostaze	272
De ce un post al Nașterii Domnului?	278
Eternul Dumnezeu intră în istorie	284
Iisus Hristos – Păstor și Miel	292
Zămislirea de la Duhul Sfânt și paternitatea lui Dumnezeu	298
Paradoxurile creștinismului	304
Iisus în calitatea sa de domn	313
De la dialogul cu stelele, la dialogul cu Dumnezeu	319
Chipul sărbătorii Crăciunului	327
Cum îl laudă îngerii pe Dumnezeu?	333
Minunea din pântecul Fecioarei	339
Fecioara Maria și cuvântul mântuitor	343
Nașterea Domnului și puritatea tinereții	349

Dimensiunea universală a Învierii

Suferința răscumpărătoare	355
Învierea ca devenire	358
Sfintele Femei, adevărații apostoli ai Învierii	362
Istoria Mântuirii în trei cuvinte	367
Ultima îmbrățișare a lui Hristos	373
Trupul morții și trupul slavei	378
Au înțeles Apostolii Învierea?	383

Bucuria ospățului lăuntric	388
Prezența în lume a lui Hristos cel Înviat	393
Curățirea ființei noastre lăuntrice	398
Lumina cea neapropiată a Învierii	404
Învierea – suprema biruință asupra morții	411
Iuda printre noi	417
Învierea lui Hristos și propria noastră Înviere	425
Învierea Domnului și <i>Codul lui Da Vinci</i>	433
Lumina și întunericul	439
Capătul drumului	444
Învierea a început în iad	448

Duminica Ortodoxiei

Icoana e scrierea lui Dumnezeu	453
Biserica din icoane	457
Biruința frumuseții lui Dumnezeu	461

Prin împărtășirea cu Sfintele Taine, noi intrăm în părtășie cu Hristos, dar și, prin El, noi între noi, El fiind întreg în fiecare și fiecare fiind una cu unul și același Iisus Hristos, dar având și părtășia Sfântului Duh, Cel prin care s-a săvârșit prefacerea. Mai mult, noi intrăm în părtășie și cu toți cei ce alcătuiesc „Împărăția din firidă”, adică Maica Domnului, ingerii, sfinții, viii și morții, pentru care s-au scos miride la proscomidie și care sunt acum părtași la sfințenia de pe sfântul disc. Foarte grăitoare este, în această privință, rugăciunea de invocare (epicleza) din Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, pe care v-o citez pentru adâncimea și frumusețea ei, dar și pentru că ea îi cuprinde, deopotrivă, pe clericii și pe mireni adunați la aceeași Cină, care se împărtășesc din aceeași pâine și din același potir:

Iar pe noi, pe toți, care ne împărtășim din aceeași pâine și din același potir, să ne unești unul cu altul prin părtășia Aceluiași Sfânt Duh; și pe nici unul dintre noi să nu ne faci a ne împărtăși cu Sfântul Trup și Sânge al Hristosului Tău spre judecată sau spre osândă, ci să aflăm milă și har împreună cu toți sfinții, cei ce din veac Ți-au fost bine-plăcuți: cu strămoșii, părinții, patriarhii, proorocii, apostolii, propovăduitorii, evangheliștii, mucenicii, mărturisitorii, dascălii, și cu tot sufletul cel drept care s-a săvârșit întru credință.

Prima frază a acestei rugăciuni este inspirată de un text al Sfântului Pavel adresat Corintenilor: „Paharul binecuvântării pe care noi îl binecuvântăm, nu este oare împărtășirea cu Sângele lui Hristos? pâinea pe care noi o frângem, nu este oare împărtășirea cu Trupul lui Hristos? De vreme ce este o singură Pâine, noi, cei mulți, un singur trup suntem, fiindcă toți dintr-o singură pâine ne împărtășim” (1 Co 10,16-17).

În primă și ultimă instanță, credinciosul se află în comuniune cu întreaga Biserică, Ea fiind trupul lui Hristos, iar el, părtașul, fiind unul din măduarele Ei. Iar dacă Biserica este Împărăția care a și venit întru noi, iată-ne pe noi, pe toți, *cei ce ne-am împărtășit dintr-o pâine și dintr-un potir*, de pe-acum moșteni ai Împărăției Cerurilor.

Iată acum rânduiala împărtășirii:

Preotul este cel ce o face primul, în sfântul altar, rostind mai întâi introducerea:

Iată, mă apropiu de Hristos, Împăratul cel fără de moarte și Dumnezeuul nostru.

Trupul Domnului pe sfântul disc, după sfărâmare
Gravură de Gheorghe Russu

Ia cu mâna stângă partea din Sfântul Trup însemnată cu inițialele HS și, ținând-o pe palmele încrucișate, cu dreapta deasupra, rostește :

Cinstitul și Preasfântul Trup al Domnului și Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos mi se dă mie, preotului [N], spre iertarea păcatelor mele și spre viața de veci.

Și spune încet, pentru el, rugăciunile pe care le va rosti cu voce tare înaintea de a-i împărtăși pe credincioși și pe care vi le voi spune de îndată. (Dacă se slujește în sobor, din aceeași parte se împărtășesc toți preoții și diaconii, după rânduiala pe care ei o cunosc.)

Apoi, ținând sfântul potir cu mâna dreaptă, în timp ce în stânga ține procovățul (sau o năframă de mătase, anume rânduită pentru aceasta), rostește :

De asemenea, mi se dă mie¹, preotului [N], cinstitul, Preasfântul și de viață făcătorul Sânge al Domnului și Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor mele și spre viața de veci.

Și așa se împărtășește din sfântul potir, după care șterge buza acestuia cu procovățul și îl reaşază pe sfânta masă, rostind :

Iată, S-a atins de buzele mele, și fărădelegile mele le va șterge și păcatele mele le va curăți.

---

1. *Êti metadîdotai moi.*

Cartea deschisă a Împărăției

Acesta e un citat din Isaia, referitor la cărbunele aprins pe care un serafim l-a luat de pe jertfelnic și l-a pus pe buzele profetului, după care a rostit: „Iată, s-a atins de buzele tale și-ți va șterge fărădelegile, iar păcatele tale le va curăți” (Is 6,7). Simbolul s-a transferat în Liturghie, iar Sfântul Ioan Damaschin îl comentează astfel: „Cărbunele nu e lemn curat, ci lemn împreunat cu foc; în același chip, Pâinea euharistică nu e, pur și simplu, pâine, ci Pâine împreunată cu dumnezeire. Dar un trup unit cu dumnezeirea nu devine o singură natură, ci are o natură care-i aparține trupului și o alta care-i aparține dumnezeirii unite cu el, ceea ce înseamnă că într-o singură entitate sunt două firi”¹. Acest simbol e folosit și de Sfântul Ioan Gură de Aur în una din rugăciunile (a doua) premergătoare sfintei împărtășiri.

Preotul sfărâmă apoi, cu copia, cele două părți din Sfântul Trup însemnate cu NI și KA, destinate credincioșilor, și le pune în sfântul potir, rostind:

Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm Sfântului, Domnului Iisus Hristos, unuia Celui fără de păcat. Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și sfântă învierea Ta o lăudăm și o mărim; că Tu ești Dumnezeu nostru, în afară de Tine pe altul nu știm, numele Tău îl numim. Veniți, voi, toți credincioșii, să ne închinăm sfintei învieri a lui Hristos, că, iată, a venit prin cruce bucuria la toată lumea. Totdeauna binecuvântând pe Domnul, lăudăm învierea Lui, că răstignire răbdând pentru noi, cu moartea pe moarte a stricat.

Astfel, cu sfântul potir și cu lingurița anume pregătită, iese în fața sfintelor uși și îi cheamă pe credincioși cu voce tare.

Preotul: Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste, apropiați-vă!

Poporul: Bine este cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului. Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă.

Preotul, în numele fiecărui credincios, rostește rugăciunile premergătoare împărtășirii, aceleași pe care le-a rostit pentru sine:

Cred, Doamne, și mărturisesc că Tu ești cu adevărat Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu, Tu, Cel ce ai venit în lume să-i mântuiești pe cei păcătoși, dintre care cel dintâi sunt eu. Cred, de asemenea, că acesta este însuși Preacuratul Tău Trup și că acesta este însuși Scumpul Tău Sânge. Deci, mă rog Ție: Miluiește-mă și-mi iartă toate greșalele cele de voie și cele fără de voie, cele cu cuvântul, cele cu fapta, cele cu știință și cu neștiință. Și mă

1. *Apud Isaiah through the ages*, compiled by Johanna Manley, Menlo Parc, California, 1995, p. 97.

invrednicește ca fără de osândă să mă împărtășesc cu Preacuratele Tale Taine, spre iertarea păcatelor și spre viața de veci. Amin.

Cinei Tale celei de Taină, astăzi, Fiule al lui Dumnezeu, părtaș mă primește; că nu voi spune vrăjmașilor Tăi Taina Ta, nici sărutare Îți voi da, ca Iuda; ci ca tâlharul, mărturisindu-mă, strig Ție: Pomenește-mă, Doamne, întru Împărăția Ta.

Nu spre judecată sau spre osândă să-mi fie împărtășirea cu Sfintele Tale Taine, Doamne, ci spre tămăduirea sufletului și a trupului.

Și astfel îi împărtășește pe cei ce se apropie, rostind pentru fiecare:

Se împărtășește robul [sau roaba] lui Dumnezeu [N] cu Cinstitul și Sfântul Trup și Sânge al Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor și spre viața de veci.

Poporul, în acest timp, cântă lin: Trupul lui Hristos primiți și din Izvorul cel fără de moarte gustați.

Preotul reîntră în altar. Acolo, pe sfântul disc, se află părțile depuse la proscomidie, care nu sunt destinate împărtășirii și care acum urmează să fie puse în sfântul potir. Când pune în potir păticea Născătoarei de Dumnezeu, el rostește în taină:

Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime, că slava Domnului peste tine a răsărit. Saltă acum și te bucură, Sioane, iar tu, Curată, Născătoare de Dumnezeu, veselește-te întru învierea Celui născut al tău.

Aceasta este o cântare din slujba Învierii. Iată deci că, după nașterea lui Hristos, după botezul și ieșirea Lui la propovăduire, după intrarea spre patimă, după jertfa Sa pe cruce și punerea în mormânt, momente pe care noi le-am parcurs liturgic pe durata acestei slujbe, totul se apoteozează în înviere, eveniment pe cât de important, pe atât de discret (știm că Iisus Cel înviat a avut martori, nu și fenomenul în sine, cel din intimitatea mormântului).

Și totuși, nu ne oprim aici. Liturghia face un salt în viitor, și anume în *eshaton*, dincolo de vreme, citând un cuvânt de o nepătrunsă adâncime, rostit de Iisus către ucenicii Săi după împărtășirea de la Cina cea de Taină: „Și vă spun Eu vouă că de acum nu voi mai bea din acest rod al viței până în ziua aceea când îl voi bea cu voi, nou, întru Împărăția Tatălui Meu” (Mt 26,29).

La cele nouă cete ale sfinților:

O, Paștile cele mari și preasfințite, Hristoase! O, Înțelepciunea și Cuvântul lui Dumnezeu și Puterea! Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai adevărat, în ziua cea neînserată a Împărăției Tale.

Cartea deschisă a Împărăției

Cu buretele ținut în mâna dreaptă, preotul strânge miridele pentru cei vii și pentru cei adormiți și le pune în sfântul potir, rostind:

Spală, Doamne, cu Cinstitul Tău Sânge, păcatele celor ce s-au pomenit aici, pentru rugăciunile sfinților Tăi.

Pentru împărtășire, fiecare credincios se apropie de sfântul potir în deplină liniște și cu evlavie, de obicei ținând în mâna stângă o lumânare aprinsă.

Îndată după ce a primit Sfintele Taine, primește și mănâncă anafură (după loc și caz, gustă și puțin vin), pentru ca Sfânta Împărtășanie să fie complet consumată.

Însuși preotul, la sfârșitul Sfintei Liturghii, este obligat să consume tot ceea ce a mai rămas în sfântul potir, după care, spălându-l cu apă și vin, îl șterge cu o năframă curată.

Iubiții mei, îmi iau îngăduința de a aborda acum o problemă controversată care, cu toate că nu e nouă, se numără printre preocupările actuale ale multor duhovnici, teologi și chiar ierarhi: Cât de des trebuie – sau poate – să se împărtășească un creștin ortodox? E bine să precizez că nu e vorba de dispute, ci doar de opinii diferite. Oficial, Bisericele Ortodoxe locale recomandă credincioșilor să se împărtășească de cel puțin patru ori pe an (în cazuri speciale, o singură dată), în timp ce zeloșii pretind o împărtășire deasă, chiar zilnică – sau, în orice caz, la fiecare Sfântă Liturghie.

Nu e cazul și nici timpul să intru în amănunte. E de ajuns să menționez că, de-a lungul secolelor, frecvența împărtășirii a cunoscut creșteri și scăderi, după timp, loc și împrejurări, de la împărtășirea zilnică din vremea apostolilor, când ea era legată de masa zilnică pe care membrii unei comunități creștine o luau în comun, până în vremile din urmă, când a ajuns o raritate, ceea ce, desigur, a provocat reacția unor teologi ca Afanasiev, Schmemmann, Meyendorff sau Zizioulas, precum și revigorarea liturgică întreprinsă, în Rusia, de Sfântul Ioan din Kronstadt¹.

E bine însă de știut că împărtășirea nu e poruncă, ci trebuință; mai precis, e un dar divin care răspunde unei trebuințe umane. Sfintele Taine sunt hrana sufletului. Când preotul rostește, cu potirul în mână: „Apropiați-vă!”, rostirea nu e un ordin, ci o invitație. Aceasta însă vine de la Hristos. Creștinul căruia îi e foame și sete de El răspunde poftirii. Dar aceasta înseamnă că evaluarea trebuinței îi aparține, deci ea are un caracter subiectiv. Subiectivitatea poate înșela. E posibil ca setea să nu fie îndeajuns de puternică sau chiar să nu fie reală, în spatele ei ascunzându-se exhibiționismul, cabotinismul,

1. Cf. Karl Christian Felmy, *De la Cina cea de Taină la Dumnezeiasca Liturghie a Bisericii Ortodoxe*, trad. rom. de Pr. Prof. Ioan I. Ică, Deisis, Sibiu, 2004, pp. 81-83.

pofta de a fi văzut, apreciat, admirat, adică tocmai contrariul smereniei cu care trebuie să te apropii de potir. Îndemnul preotului e clar, dar, într-un fel, condiționat: apropierea trebuie făcută *cu frică de Dumnezeu*. Frica de Dumnezeu – am mai spus-o – nu e teroare divină, ci teama copilului bun de a nu-și supăra părinții. În caz de îndoială, trebuie consultat, neapărat, duhovnicul.

De altfel, după toată rânduiala, împărtășirea e precedată de spovedanie. Sunt însă unii care cred că dacă au obținut iertarea prin spovedanie nu mai au nevoie să se și împărtășească *spre iertarea păcatelor*. Asta poate fi o mare capcană. Spovedania este, într-adevăr, o Taină a Bisericii, prin care se poate obține iertarea păcatelor, dar această iertare este tocmai poarta deschisă către Cina euharistică. Iertarea nu e un scop în sine, ci mijlocul prin care poți ajunge la desăvârșire, adică la unirea cu Hristos. La spovedanie, pe Hristos Îl ai *de față*, dar prin împărtășire Îl ai *întru tine*. Duhovnicul este cel care îți deschide sau nu-ți deschide poarta către cuminecare. Pentru păcate grele, repetate, mărturisite, dar neînsoțite de frângerea inimii și de lacrimile pocăinței, canonul este oprirea de la împărtășirea cu Sfintele Taine, pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă, asemenea regimului alimentar prescris de medic.

Frecvența împărtășirii depinde și de ritmul oficierei Sfintei Liturghii. Deși, potrivit rânduielilor bisericesti, ea poate fi săvârșită în toate zilele de peste an (cu excepția câtorva, numite zile aliturgice), ea se oficiază zilnic doar în catedralele chiriarhale și în mănăstirile mari, unde există suficienți preoți, pentru schimb. Cu toate acestea, nici în mănăstirile mari nu se practică împărtășirea zilnică sau foarte deasă a călugărilor sau a călugărițelor, aceasta depinzând în exclusivitate de decizia duhovnicului, care își asumă și cuvenita răspundere în fața lui Dumnezeu.

Pustnicii se împărtășeau o dată pe an, în noaptea de Paști, când ieșeau din singurătatea peșterilor și se adunau undeva, într-o poiană, într-un loc numai de ei știut, unde preoții săvârșeau Sfânta Liturghie, după care se despărțeau pentru încă un an. Lucrul acesta îl știu de la Părintele Cleopa, duhovnicul care, în disputele de acest fel de pe la mijlocul secolului trecut, recomanda moderația.

La scară largă, adică în parohii și în mănăstirile mici, Sfânta Liturghie se săvârșește în toate Duminicile și praznicele mari de peste an (uneori, pe alocuri, și sâmbăta, urmată de parastas). Frecvența liturgică mai depinde și de tradiția locală sau de disponibilitatea preotului.

Desigur, nu poate fi neglijat raportul dintre râvnă și vrednicie. Nu poate fi ignorat avertismentul Sfântului Apostol Pavel, provocat de ușurința cu care unii creștini (de atunci!) se îmbulzeau la împărtășire ca și cum s-ar fi așezat la masă cu mâinile murdare. Iată avertismentul: „Oricine va mânca pâinea sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie, vinovat va fi față de Trupul și de sângele Domnului. Să se cerceteze dar omul pe sine,